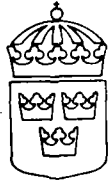


Justitiekottets yttrande

1987/88:4 y

om god man och förvaltare
(prop. 1987/88:124 jämte motioner)



JuU
1987/88:4 y

Till lagutskottet

Inledning

I proposition 1987/88:124 har regeringen (justitiedepartementet) efter hörande av lagrådet föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogade förslag till lag om ändring i föräldrabalken m.m. Med anledning av propositionen har väckts motionerna 1987/88:L3-L5.

Lagutskottet har den 7 april 1988 beslutat inhämta yttrande av justitiekottet över propositionen samt motion L3, såvitt avser yrkande 2, och motion L5.

Ärendet föranleder följande yttrande från justitiekottets sida.

Utskottet

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att institutet omyndigförklaring avskaffas och att i stället – vid sidan om nuvarande godmansinstitut – en utbyggd form av godmanskap införs benämnd *förvalterskap*. Den som behöver hjälp för att handha sina angelägenheter skall i första hand få en god man. Endast i fall där den hjälpbehövande är ur stånd att vårda sig själv eller sin egendom och det är otillräckligt med god man skall en förvaltare förordnas. Ett förvaltarförordnande skall kunna begränsas till att avse viss egendom eller angelägenhet.

Förslaget innebär att den som får förvaltare förordnad för sig förlorar rådigheten över det som omfattas av förordnandet men inte – som vid omyndigförklaring – att han fråntas sin rösträtt.

Förvalterskap

Enligt förslaget skall rätten få förordna förvaltare för en person om denne på grund av sjukdom, hämmad förståndsutveckling, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande är ur stånd att vårda sig eller sin egendom. Förvaltare skall inte förordnas om det är tillräckligt med god man eller om den enskilde kan få hjälp på annat, mindre ingripande sätt.

Förvaltaruppdraget skall anpassas till den enskildes behov i varje särskilt

fall och kunna *begränsas* till att avse viss egendom eller angelägenhet eller egendom överstigande visst värde. Förvaltaren skall inom ramen för förvaltaruppdraget ensam ha rådighet över den enskildes egendom och företräda denne i alla angelägenheter som omfattas av uppdraget. Den som har förvaltare utan begränsning av uppdraget skall inte vara behörig att företa rättshandlingar för annans räkning.

Beslut om förvaltarskap skall kungöras i Post- och Inrikes Tidningar samt skrivas in vid och stå under tillsyn av den tingsrätt där ansökan om förvaltarskapet gjordes. Om den som förvaltarskapet avser får sitt hemvist på en ort som hör under en annan tingsrätt skall förvaltarskapet skrivas in vid och stå under tillsyn av den tingsrätten.

Behörighet för vissa tjänster och uppdrag

I ett flertal författningar finns bestämmelser om behörighet för olika slag av tjänster eller befattningar. Ett vanligt villkor för behörighet i dessa bestämmelser är att innehavaren av tjänsten eller uppdraget inte får vara omyndig, dvs. under 18 år eller omyndigförklarad. Detta gäller t.ex. domare, nämndemän och advokater.

Enligt det förslag som remitterades till *lagrådet* skulle ett förvaltarförordnande inte – som sålunda för närvarande en omyndigförklaring – inskränka möjligheterna att inneha vissa tjänster eller befattningar. Förslaget kritiserades av lagrådet (prop. s. 232 f). Enligt lagrådet bör inom föräldrabalkens regelsystem gälla att den, som genom förvaltarleksförordnande helt eller partiellt har fränkänts rättshandlingsförmåga inom sin egen rättssfär, omöjliggen skall kunna bli lagligen tillerkänd behörighet att företa rättshandlingar för annans räkning. Denna princip måste enligt lagrådet rimligen slå igenom på alla områden där fråga uppkommer om att vederbörande skall vara anförtrodd att företa rättshandlingar för annans räkning, t.ex. när det gäller ansvariga funktionärer på associationsrättens fält eller i verksamhet av den art som utövas av advokater och revisorer m.fl.

Men även utanför området, där rättshandlingar för annans räkning är i fråga, anser lagrådet att konsekvensen måste tas att den som genom förvaltarlekskap är fränkänd rättshandlingsförmåga inom sin egen rättssfär inte skall kunna utöva beslutanderätt i andras rättsangelägenheter av motsvarande slag. Särskilt framträdande blir härvidlag enligt lagrådet de som har domaruppgifter, men även de som betrotts med myndighetsutövning i övrigt måste tas i beaktande. Enligt lagrådet måste det framhållas såsom nödvändigt att det lagligen fastslås, att den som blir föremål för förvaltarlekskap blir i motsvarande mån obehörig att på andra områden fylla funktioner som innefattar beslutsfattande av betydelse för andras rättsställning.

Lagrådet utlåter sig om hur frågan lagtekniskt skulle kunna lösas. Lagrådet förklarar sig vara medvetet om att en lösning av antydd art inte står i samklang med ett av den tilltänkta reformens syften – att undvika sådan integritetsstörande stämpel som omyndigförklaringen ansetts medföra. Men detta syfte hör enligt lagrådet inte vinnas till priset av att man i den kommande lagstiftningen accepterar oformligheter och nytillskapade risker i rättslivet.

Enligt lagrådet torde en lösning – på ena eller andra sättet – väl hinna frambringas, eftersom lagstiftningen avses träda i kraft först den 1 januari 1989 och lagrådet förklarar sig förutsätta att en kompletteringslösning arbetas fram.

Departementschefen har i propositionen i viss utsträckning tillmötesgått lagrådet (prop. s. 248 f). De föreslagna reglerna innebär att det för den som har förvaltare utan begränsning av uppdraget skall gälla vissa inskränkningar i möjligheterna att inneha eller utöva uppdrag och befattningar, medan däremot ett begränsat uppdrag inte skall medföra sådana inskränkningar. Lagförslagen i propositionen har utformats i enlighet härmed.

I motionerna L3 och L5 riktas kritik mot förslaget i den här delen.

I *motion L3* framhålls att förslaget innebär att den som i något avseende är föremål för förvaltare får upprätthålla ett antal funktioner som i dagsläget är uteslutna för omyndigförklarade. Motionärerna påpekar att det för att förordna förvaltare för någon förutsätts att den aktuella personen är "ur stånd att vårda sig eller sin egendom", och enligt motionärerna är det inte försvarbart att på detta sätt utsätta medborgarna för risk för rättsförluster genom att olämpliga personer får fatta beslut i viktiga frågor.

Också i *motion L5* betonas att det i de nu aktuella fallen är fråga om personer som "på grund av sjukdom, hämmad förståndsutveckling, försvagat hälsotillstånd eller annat liknande förhållande är ur stånd att vårda sig eller sin egendom". Enligt motionärerna är det en motbudande tanke att den som i större eller mindre grad är berövad sin rättsliga handlingsförmåga formellt skall vara behörig att företa rättshandlingar för annans räkning, t.ex. i verksamhet som advokat eller rättegångsbud. Lika svårt är det enligt motionärerna att föreställa sig att en sådan person inte skall vara förhindrad att utöva domaruppgifter. I motionen framhålls att det bland dem, för vilka förvaltarförordnande kan bli aktuellt, förekommer personer med psykiska svaghetstillstånd, psykiska störningar och sjukdomar, t.ex. manodepressiva personer. Motionärerna erinrar om att det i gängse kommentarer till rättegångsbalken – i anslutning till kravet på att vederbörande ej får vara omyndigförklarad – framhålls vikten av att förtroendet för domstolarna ligger på en hög nivå. Enligt motionärerna är det uppenbart att den föreslagna ordningen inte skulle positivt påverka allmänhetens förtroende för rättsväsendet, en fråga som på senare tid även i den allmänna debatten tilldragit sig alltmer ökad uppmärksamhet.

Avslutningsvis uttalar motionärerna att vikten av att upprätthålla allmänhetens förtroende för rättsväsendet och hänsynen till den enskildes rättssäkerhet gör att slutsatsen endast kan bli att den som står under förvaltare alltid måste vara diskvalificerad, oavsett om förvaltarskapet är totalt eller partiellt.

Utskottet finner för sin del att den som genom ett förvaltareförordnande helt eller delvis har fränkants rättshandlingsförmåga inte bör kunna bli lagligen tillerkänd behörighet att företa rättshandlingar för annans räkning och att den principen måste gälla även för vissa funktionärer i verksamhet av den art som utövas av t.ex. advokater. Utskottet anser vidare att den som genom förvaltare är fränkand rättshandlingsförmåga inom sin egen rättssfär inte skall kunna utöva beslutanderätt i andras rättsliga angelägenhe-

ter av motsvarande slag. Särskilt gäller detta de personer som har domaruppgifter, men även de som betrots med myndighetsutövning i övrigt måste tas i beaktande.

Enligt utskottets mening bör inte endast obegränsade förvaltare innehålla obehörighet i nu aktuella fall. Också i fråga om den person för vilken har förordnats en förvaltare med begränsat uppdrag har ju gjorts bedömningen att han till följd av exempelvis psykisk ohälsa är ur stånd att vårda sig eller sin egendom. Det kan alltså även vid begränsat förvaltare vara fråga om personer med lika allvarliga psykiska, insufficiensstillstånd som de som har obegränsat förvaltare och där förmågan att ta vara på sig själv har bedömts så, att behov av en förvaltare ansetts föreligga.

Beträffande de tjänster och uppdrag som justitieutskottet har anledning att uttala sig om finner utskottet sålunda att regeringens förslag bör kompletteras. För att tjänstgöra som domare eller nämndeman och för att vara ledamot av Advokatsamfundet eller uppträda som rättegångsombud bör det således gälla ett krav, att personen i fråga inte har en förvaltare förordnad för sig, och detta oavsett om förvaltaruppdraget är begränsat eller obegränsat.

En sådan ordning är enligt utskottets mening av betydelse också för att upprätthålla allmänhetens förtroende för rättsväsendet och för att värna om kvalitet i rättslivet. Utskottet vill understryka vikten av vad nu sagts, inte minst som dessa frågor på senare tid tilldragit sig uppmärksamhet i olika sammanhang, bl.a. i den allmänna debatten.

Justitieutskottet ställer sig alltså bakom de synpunkter som har framförts i de nu aktuella motionerna och anser att de ifrågavarande förslagen till ändring i rättegångsbalken m.fl. författningar bör ges en utformning som innebär att för domare, nämndemän, advokater och rättegångsombud bör gälla den ordning som har redovisats ovan.

Avslutningsvis vill utskottet tillägga att det för den ordning som utskottet förordar inte nödvändigtvis behöver vara en förutsättning att också partiella förvaltare blir föremål för anteckning i folkbokföringen. Som framgått ovan är reglerna om tillsyn och inskrivning av förvaltare sådana att de gör det möjligt att utan central registrering få tillförlitliga uppgifter om huruvida en person har förvaltare förordnad för sig eller ej.

Stockholm den 19 april 1988

På justitieutskottets vägnar

Karin Ahrland

Närvarande: Karin Ahrland (fp), Lars-Erik Lövdén (s), Hans Pettersson i Helsingborg (s), Björn Körlof (m), Helge Klöver (s), Gunilla André (c), Ulla-Britt Åbark (s), Hans Göran Franck (s), Birthe Sörestedt (s), Bengt-Ola Rytter (s), Elving Andersson (c), Göran Magnusson (s), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp) och Jerry Martinger (m).